

Egy orvos naplója

Galícia¹

Mottó: **Mondd el fiadnak ...** „És add tudtára a te fiadnak ... amit az Úr cselekedék velem, amikor kijövék Egyiptomból”²

Lényegében magánügy, hogy kit, mi érdekel. Néhány évtizede, egyre nagyobb volt bennem a kíváncsiság, hogy hol van Galícia és miért is érdekes nekünk, magyaroknak. E tájról – emlékezetem szerint – az iskolákban nem tanultunk. Talán anyai nagyapámtól Tajti Károlytól (1880-1964) hallottam emlegetni, hogy az I. világháború európai észak-keleti része, főleg a galíciai fronton zajlott és ott sokan meghaltak a hosszú ostrom alatt pl. a Przemyslnél. Apai nagyapám Németh István (1883-1956) pedig említette, hogy ő az orosz fronton harcolt ott, és fogságba is esett. De, részleteket nem mondott. Néhány éve, több mint kilencven éves legifjabb fiától, Ernőtől tudom, hogy amikor ő született 1915. január 1-én, akkor apja már hadifogoly volt. Jellemző volt a II. világháború utáni kommunista uralom alatti gyermekkoromra, hogy ami az oroszokkal való háborúval volt kapcsolatban a múltban, azt nem volt célszerű emlegetni. Ők voltak az abszolút győztesek, mi pedig a megalázott vesztesek. Az akkor hangoztatott ideológia és propaganda szerint ugyanis a magyarok akárhányszor konfliktusba keveredtek az oroszokkal, abban mindig mi voltunk a hibásak és ezért természetes, hogy végül mi húztuk a rövidebbet is. Oldalakat lehetne írni erről a ma már szinte hihetetlen helyzetről, de akkor ez szomorú valóság volt. Az is, hogy korosztályomból sokan még manapság is, az I. és a II. világháborút említik saját életük és a történelemben való tájékozódási pontként.

Emlékeim

Az I. világháborúhoz kötődik az az emlékem, hogy Budapesten a Margit híd budai hídfőjénél van a Przemysl ostrománál elesett több ezer magyar katona emlékműve³ is, egy ordító oroszlán. Többször elmentem mellette, de nem fordítottam rá nagy figyelmet. Most az internet segítségével a Google keresővel tájékoztam. Ennek az erődnek több ostroma volt. Az első az oroszok által 1914. szeptemberben, amit az Osztrák-Magyar Monarchia védői visszavetettek. A második ostrom azonban a cári orosz csapatok győzelmével végződött és az erődöt 1915. márciusban a védők feladták. Ha apai nagyapám is arrafelé harcolt, akkor ott is fogságba eshetett. Az erőd további sorsával nem foglalkozom, mert családi személyes érintettségem miatt érdektelen.

---

¹ Halics→Galics→Gácsország

² Szent Biblia. Mózes II. könyve, 13. rész, 8. Bibliatársulat. Évszám nélkül. Károli Gáspár féle magyarítás. De, megemlékezik róla a Hágadá →Zsidó szertartáskönyv. A zsidók kiszabadulásának története Egyiptomból. Pészah. A Holokauszt óta különösen erős tanítás ez a zsidóknál. Mondd el fiadnak!

³ Szódy Szilárd szobrász készítette és 1932-ben avatták fel.

Galíciáról hallottam keresztapámtól, aki a Galíciából Magyarországra is jött zsidókról tett említést. Azonban csak sejtettem, hogy ez a vidék valahol Magyarországtól észak-keletre van, a mai Lengyelország és Ukrajna területén. Aztán hallottam arról is, hogy Galícia a mai Spanyolország területén is megtalálható. Előbbiről is és utóbbiról (É-Ny Spanyolországban, Portugália felett található történelmi régió) is az interneten lehet gyorsan tájékozódni.

Néhány hónapja egy folyóiratban, vagy könyveket ismertető kiadványban olvastam recenziót arról, hogy valakinek magyar nyelvre fordított e témájú könyvét kiadták⁴. (A szerző személye egyébként külön is érdekes lehet.) Azonnal feljegyeztem magamnak, de csak minap sikerült megszereznem. A továbbiakban ennek a könyvnek a felhasználásával is elmélkedem.

Bár a könyv első és hátsó belső borítóján van egy térkép, ami Galíciát és Bukovinát 1849-1914. között mutatja, megfakult betűi miatt is nehezen böngészhető. Ezen kívül az akkori elnevezések a maival gyakran nem teljesen azonosak és alig tudtam a mostani állapottal összevetni, pedig az ember általában önmagához viszonyít. Mindig az Én a kiinduló pont, hiszen engem érdekel. (Itt áll Ön – ezt tüntetik fel a tájékozdó táblákon is.) Aztán levettem a polcra a Lengyelország útikönyvet⁵, de az csak arról a részről tájékoztat, ami most ehhez az országhoz tartozik. S hányszor változtak arra felé is a határok! De, erről majd később ... Végül lapozom a nagyalakú és igen nehéz, néhány éve vásárolt Földrajzi Atlaszt.⁶ További ismeretszerzés céljából kénytelen voltam többször betekinteni az internet segítségével is ide-oda, de nehogy azt képzelje bárki, hogy ott minden olyan kézenfekvő.

Az előszóból megtudhatjuk, hogy a Galíciai és Lodomériai Királyság 1772-ben lett az osztrák birodalom része, mint a Habsburg Monarchia legnagyobb örökös tartománya, Lengyelország első felosztásakor. Ezen a vidéken rutének~ukránok, lengyelek, zsidók, románok, cigányok éltek és még sok kisebb népség, mint pl. a huculok. Időnként a Magyar Királyság része is volt, amiről évtizedek óta nem illik beszélni. Egy szemét politikus (H.Gy.) és a hozzá hasonlók szerint: merjünk kicsik lenni. De, ne bonyolódjunk bele nagyon a mélymúltba és a mai politikai (csoportérdek!) csatározásokba ...

A könyvben a képzeletbeli utazás az 1900. körüli időnek felel meg, vagyis a XIX. és XX. század fordulójának, bár szól a régebbi múlttól is a jelenből visszatekintve. Természetesen ezt a könyvet is el kell olvasni, belőle csak piciny részeket tudok kiemelni szubjektíven, példaként.

Végig megragadott a jó néhány fekete-fehér fotó, amelyeknek egy része képes postai levelezőlap. Vajon a mi korunkról száz év múlva lesz-e elegendő hasonló dokumentum? (Az elektronikus rögzítést ne említsd, mert azonnal számon kérem rajtad a félszáz éve nagy tekercs hangszalagra rögzítetteket, amelyeket ma már alig lehet itt-ott meghallgatni. Már a floppy-jaid sem tudod megnézni, pedig azokat egy

⁴ Martin Pollack: Galícia – utazás egy eltűnt világban. Palatinus Kiadó, 2009. (Németül 1984-ben jelent meg!)

⁵ Bács Gyula: Lengyelország. Panoráma Kiadó, 1974.

⁶ Cartographia kiadó, Bp. 2004.

évtizede használtad.) Nos, a fényképeken jól láthatóak a több mint kétszáz évvel ezelőtti középületek is, valamint az egyszerűbb épületek, amelyek helyet adtak néhány kis üzletnek. Előtte emberek, az akkori ruházatban. A tömeges városiasodás (polgárosodás?) és annak majmolásaként, a férfiak zöme zakószerű kabátban és kalapban, az utcán, hétköznapi jövés-menésben (pillanatkép!) és nem csak ünnepélyes házassági esküvőn!

Két fotón az is látható, hogy a ruhánál a cipő, ritkább és drágább holmi volt, mert van olyan tizenéves gyerek, aki mezítláb áll az ivano-frankovszki⁷ utcán - ahol valószínűleg lakott - egy nagy faház előtt, amelynek szomszédjában még kocsiszín is van, tehát nem putri, és melynek meredek tetején már hó van. A sok szegény ember szerény hajlékairól és életkörülményeiről is olvashatunk.

Mi fogott meg legjobban a könyvben? Egyrészt az, hogy az Osztrák Birodalom keletre terjeszkedésekor oda vitte szellemi kapacitásának egy részét a jó minőségű építtervezők igénybevételével, akik olyan építményeket terveztek, amelyek a Birodalom más részeiben is megállták volna a helyüket: vasúti pályaudvarok, városházák, gimnáziumok, szállodák, templomok, stb. Volt birodalomszerte manapság is rácsodálkozhatunk azokra a nagy házakra, amelyek pl. Horvátországban Zágrábban, Fiumében s e könyvben Lembergben, Csernovicban az Osztrák Birodalomra jellemzőek. (Ezeknek a városoknak és más településeknek az elnevezését mindenki használja kedve szerint, mert másként írják az oroszok, a lengyelek, németek és mások. Nekem a most lejegyzett a szimpatikus.) Másrészt a szerző könyvében idéz jó néhány írótól, akik a helyi lapokban általában lengyelül és németül, sőt jiddisül vagy héberül, esetleg más nyelveken írták tapasztalataikat egy-egy vidékről. Sokan közülük zsidók voltak, akik leginkább a német nyelvet használták, mert az volt az Osztrák Birodalomnak és Európa egy részének a közvetítő nyelve akkor. „...minden erejükkel hittek a haladás áldásos voltában, valamint abban, hogy a kelet-európai zsidóság a német kultúra révén jobbra és nemesebbé tehető.”⁸

Vagy Moses Mendelssohn filozófus „Az *iraelita* címmel lapot adott ki, amely héber betűkkel, de irodalmi német nyelven íródott.”⁹ Érdekes tünemény lehetett! Ezeknek a *dájcso*knak mondottaknak más vallású zsidók részéről sok ellenzője volt, a „reformzsinagóga” főbbiját a haszidok meg is gyilkolták.

Martin Pollack a Bécsi Nemzeti Könyvtárban lapozta át a Drohobiczban (Lemberg-től dél-nyugatra kb. 60-70 km-re lévő város) megjelenő szörnyen megsárgult lengyel újságokat is, amelyekben láthatta a lengyelek és németek nyelvben is megnyilvánuló vetélkedését. Vissza a mába: vajon lesz-e könyvtár száz év múlva, amelyekben megtalálhatóak pl. a mostanság Pozsonyban vagy Kassán, sőt a kisebb városokban megjelenő magyar nyelvű újságok? A nyelv ugyanis minden nép fennmaradásában nagyon fontos! „Artur Gruszczycki (1853-1929) a lengyel naturalizmus jeles képviselője írta: Nálunk, Lengyelországban a legfontosabb, hogy a fenyegetett nemzetet megvédjük a megsemmisüléstől. Az irodalom és a művészet, az

⁷ Már több mint száz éve is jelentős település volt, manapság pedig lakóinak száma több mint százezer.

⁸ Pollack, idézett könyvéből a 65. oldalról.

⁹ Pollack könyvének szintén 65. oldalán olvasható.

ipar és a kereskedelem, a tudomány és a mezőgazdaság mind előretolt bástyáink abban a küzdelemben, amit fennmaradásunkért folytatunk.”¹⁰

Itt jegyzem meg hiányos történelmi ismereteim korrekciójaként; a most tárgyalt könyvből tudtam meg azt is, hogy az Oszmán Török Birodalom a Fekete tenger nyugati partja mentén fel észak felé egészen a mai Lengyelország keleti részéig is nyomult. (Ha olvashattam róla valaha, nem jegyeztem meg, mert kit érdekel a más nyomora?) Amikor a török az orosz háborúk következtében is visszaszorult a Fekete tenger mellé, akkor kezdett éledezni a románság, amelyik addig a török portának behódolt különböző rangú fejedelmei alatt élt a Kárpátoktól keletre eső területen is. Az ott időszakosan uralkodó nagyhatalmak: Török Birodalom, Cári Oroszország, Habsburg Birodalom vetélkedése következtében Moldva és Bukovina hol egyik, hol másik által megszállott volt. Az I. világháború után a nagyhatalmi vákuumban jó érzékkel létesítették a románok különböző önálló államocskáikat, melyeket később egyesítettek. Ezen a területen még mindig vannak viták, ld. a Moldovai Köztársaságot. A részleteket el kell olvasni az idevágó könyvekből.

A közép-európai Galícia kapcsán feltétlenül szót kell ejtenünk a zsidókról. Sok ember számára szinte megmagyarázhatatlanok, az ő sikereik az üzleti-pénzügyi életben. A most hivatkozott könyv alapján megerősödött az a véleményem, hogy mozgékonyaságuknak több eredője van. Nem volt olyan hazájuk, mint pl. az oroszoknak, ukránoknak, lengyeleknek, németeknek, magyaroknak, hogy csak néhány népet említsek. Azokon a területeken ahol megtűrték őket, esetleg le is telepítették, mint Galícia és Bukovina egyes részein, ott bár közülük kevesen földművelést is végeztek, de azt is inkább bérlőként. Tehát nem vagy alig volt ingatlanuk, legalább is az ott „gyökeret vert” népekhez képest.

Azt lehet látni, hogy azok a nációk (így az örmények is), akik átvállalták az uralkodó vagy letelepült népek képviselőitől a javak működtetését, tehát bérelték a földet, malmot, bányát, kocsmát (!) – és ezáltal állandóan foglalkoztak az általános értékhordozó a pénz és nemesfémek forgatásával, – nagyobb haszonra tudtak szert tenni kisebb kockázattal, mint azok, akik a tulajdonosok voltak, hisz’ a tulajdon, ingatlan, mint nem mozdítható, könnyen elveszhet és el is vészett. Mások vették el. A pénz viszont sokkal könnyebben elrejtethető, szállítás közben kis helyet foglal el. Ezen kívül a működtetés mozgékonyasággal jár, utazni kell, napról-napra kockáztatni, ami növeli az életrevalóságot. Aki nem volt életrevaló, az elkallódott, de lépett a helyére más és észre sem vették a személycserét.

Martin Pollack e könyvének ismételt áttekintése után újra felteszem magamnak a kérdést, hogy miért volt nekem érdemes elolvasnom? Nos, azért mert megismertem élőhelyemhez viszonylag közeli olyan földrajzi egységet, aminek népei kapcsolatban voltak és vannak ma is a jelenlegi Magyarországon élőkkel, akár tudatosan bennünk ez, akár nem. Családunkban egyik menyem pl. időnként jár a Máramarosi havasoktól

¹⁰ Olvashatjuk M. Pollack tárgyalt könyvének 44. oldalán.

keletre lévő hegyek-dombok oldalára síelni is gyermekeivel. Hivatali, üzleti útjait csak említtem, de nem dolgom részletezni.

Magam, soha nem jártam arrafelé, és már nem is fogok, mert az utazással járó gyűrődést nem óhajtom. Kíváncsi voltam viszont arra, hogy mások mit tapasztaltak a közelmúltban arra járván. Csernovic kulcsszót a Google keresőjébe ütve, ráleltem egy kitűnő tollú nő, Kiss Noémi írására¹¹. Örülök, hogy megírta élményeit és azt is, hogy olvastam. Összekapcsolódott általa az, amit M. P. könyvének (újság)írói jelenítettek meg. Ismét hangsúlyozom: a régi tájbemutatók olyan képszerűek, hogy az ember oda tudja magát képzelni a különböző településekbe és még azokat a szagokat is érezheti, amelyeket ott éreztek, akik ott éltek. Kiss Noémi pedig olyan gondolati fogódzókat adott, amelyek saját útjaink során is fontosak, ha meg akarjuk érteni, hogy hol, mit is láttunk, tapasztaltunk. Vázlatszerűen: utazás → az ottlét pillanatos benyomásai. Az utazó halász, és amit kimerít az egy ideig az övé. Értékes gondolatok!

Az elmúlt napokban térképeket nézegetek¹², és szedem össze mindazt a tudni valót, amit már évtizedekkel ezelőtt kellett volna. De, most jött el az ideje.

Utözöngé.

Postán, levél mellékleteként elküldtem írásom idősebbik menyemnek, aki egészen kivételesen reflektált rá február elején. Valószínűleg azért, mert érdekelte a téma. Éppen aznap jött meg legifjabb gyermekével együtt Bukovinából Jaremcsából vagy környékéről ahol szállásuk volt kb. egy hétig. (Ez a település – ha a térképen jól látom – Ivano-Frankovszktól délre kb. 30-40 km-re lehet a Prut folyó mellett.) A Máramarosi havasok észak-keleti lejtőin síeltek. Említett még egy üdülőhelyet ahol szintén voltak, de azt térképemen nem találok. Nem egyedül tették meg a 12 óra hosszút autóval megjárható utat, hanem még vagy három házaspárral, akik munkatársai és/vagy barátai. (Összesen 4 autóval.) Idősebbik gyermekei még ott maradtak pár napig. Jól érezték magukat. Természetesen oroszul beszéltek.

A történelemről nem beszéltünk, csupán annyit, hogy egyszer el szeretne jutni Lembergbe is. Tehát a mai magyar fiatalokat nem úgy és nem az érdeklí, ami engem jelenleg. Ez természetes. Felfogják-e életükben valaha is, hogy milyen kapcsolata van Magyarországnak azzal a területtel, azt nem tudom. Egyelőre őket a jó sítérep és az ausztriai hasonló helyekkel összevethetően olcsóbb szállás és ellátás érdekli.

Ifjabbik fiamékhoz is postáztam amit a könyv kapcsán is írtam, de ők nem szóltak semmit, hogy érdekelte-e őket a téma, bár állítólag el szeretnének ők is jutni Lembergbe. Kijevben már jártak, tehát nem csak Nyugat-Európába utazgatnak. Lehetne még folytatni ...

¹¹ Kiss Noémi: Csernovic (Bukó 2.) www.c3.hu/scripta/lettre/lettre58/kiss.htm

¹² Köztes-Európa. 1763-1993. Összeállította: Pándi Lajos. Osiris Kiadó, Bp. 1997. P. 180-187.

A kitűnő százhalombattai közkönyvtárból kihozva most olvasgatom Kiss Noémi: Rongyos ékszerdoboz. Utazások keleten c. könyvét.¹³ A közelmúltban Bukovinában és a volt Galiciában tett kirándulásairól ír a mai harmincasok korosztályába tartozó nő, igen élvezetesen.

Németh Endre orvos.

---

¹³ Magvető Kiadó, Bp. 2009.